

brand and his son Hans would have much to give. Their Swedish examples were followed, for instance, in the Grand Duchy of Finland that created its antiquarian research, legislation and administration in the 1870s and 80s on the wave of the national movements of the time. Scandinavian archaeological methodology was adopted there then, too.

I have written only about Hildebrand above, although the book deals with a relationship between two people, Hildebrand and Baron Gyllenstierna. What was the significance of the latter to the young antiquarian? He had an academic background himself and may can be seen as a person who made Hildebrand conscious of his own scholarly ambitions. The conclusion emerges out of the general picture without Gustavsson having to point it out. The young Hildebrand was obviously both a respectable part of the Baron's intellectual network and a protégé whose career he was willing to further.

The appearance and layout of the book are as fine as its contents, beautiful in a clear and simple manner, in no way extravagant. The illustrations give a sufficient idea of the people involved and their surroundings. Maps of Hildebrand's travels would have made it easier, at least for a foreign reader, to orient himself while following the adventures of the main character. A few family trees would also have been helpful.

The book can be recommended not only to historians of antiquarianism but to everyone who is interested in the cultural history of the early 19th century. It offers a colourful and lively portrait both of B.E. Hildebrand and of the lifestyle of the era's nobility. Karin Gustavsson states in her introduction that there is no modern biography of Hildebrand. Actually, by writing this book she has already taken a long step towards that goal herself. We must hope that it will be possible for her to extend her research to the later career, life and time of Hildebrand and fill the gap.

Timo Salminen

University of Helsinki, Archaeology

Pb 59 (Unioninkatu 38 F)

FI-00014 Helsingin yliopisto

Finland

timo.salminen@pp3.inet.fi

Lotta Mejsholm, *Gränsland. Konstruktion av tidig barndom och begravningsritual vid tiden för kristnandet i Skandinavien*. Occasional papers in archaeology 44. Uppsala 2009. 298 s. ISBN 978-91-506-2061-0.

Lotta Mejsholms bok har som mål å belyse den komplekse overgangstiden ved etableringen av kristendommen i Skandinavia. Hun velger å løse oppgaven gjennom en studie av den aller tidligste barndommens sosiale og religiøse normsystem som teoretisk og praktisk felt. Hovedproblemstillingen er hvordan den kulturbundne konstruksjonen av barndommens tidligste faser og definisjonen av selve menneskets tilblivelse endres i løpet av vikingtid og middelalder. Avhandlingens form er dristig og original, og den er velorganisert oppbygd. Hovedstrukturen er todelt og består av et ytre skall og en kerne. Det ytre skallet inneholder en nåtidsorientert kommentar (prolog) og en refleksjon (epilog) som er samfunnspolitisk. Kjernen, som er fortidsorientert, er det vitenskapsteoretiske, metodiske og analytiske tyngdepunktet og omfatter en problemformulering, en teoretisk-metodisk framstillingsdel som er det største kapitlet med til sammen 38 sider, en tekstanalyse og en gravskikkanalyse. Siste kapittel drøfter og oppsummerer hovedresultatene. I summary er essensen av forskningsresultatene oppført i fem punkter.

I den teoretisk-metodiske delen foretar Mejsholm en analyse av idealer, realiteter, aktører og handlinger som berører de yngste barna. Utgangsposisjonen er kritisk til dagens forskningsstatus på temaer om barn og barndom. Hun utfordrer status og postulerer at usynlige barn er en akademisk konstruksjon. På bakgrunn av feministisk kritikk og en sosiologisk modell over studier av barndom, anlegger hun et annet teoretisk-metodisk perspektiv. Barndom blir betraktet som en sosial konstruksjon og en refleks av samtidens samfunn. Det vil si at kulturelt konstruerte kategorier om barn og barndom antas å berøre politiske, økonomiske, sosiale og religiøse endringsprosesser ved et religionskifte som innføring av kristendommen.

Problemformuleringen leder til perspektivforskyvning og valg av nye metodologiske analyseverktøy og kildekritisk vurdering av grunnlags-

materialet med sikte på komparative gravskikkstudier. Mejsholm bruker tilnærminger til historisk antropologi og mikrohistorisk metode for å avgrense enkeltfenomener og sluttete enheter, såkalte »fallstudier«. Problemet er at det skal settes særdeles strenge krav til utvelgelse og bruk av kriterier for å oppfylle en »fallstudie«. I Mejsholms tilfelle er det ikke foretatt en slik gjennomgang, og dette er hun ikke alene om i arkeologien. På et generelt grunnlag bør tiden være moden for diskusjon om »fallstudier« kan byttes ut med »eksempel« og lignende i tilsvarende undersøkelser.

Mejsholms tekstanalyse, som omfatter tre kapitler, angår kulturendring og representasjon av mentalitet, ideologi og normer og berører aspekter som konflikt, kompromiss og ambivalens om barn og barndom i kristningstiden. Hun gjennomfører en deskriptiv og kvalitativ undersøkelse av sagalitteratur og lovverk med gyldig og anvendbar informasjon om barneutbæring, initiasjonsritter og sosiale aldersgrupper med tyngdepunkt på vestnordisk område. Hun påviser strategiske skifter i barneutbæringens normer, motiv, representasjon, geografi, sosialt kjønn og slekt (genus) mellom før-kristen og kristen mentalitet.

Mejsholm framfører kritikk av ideen om overvekt på utbæring av jentebarn, og hevder at den er styrt av tradisjonell kjønnnet tenkning. I datidens samfunn ble barneutbæring regulert av ett sett normer der særlig økonomiske forhold i husholdet og familiens selvråderett var viktigst for valg om barn fikk leve opp eller ikke. I den førkristne mentaliteten lå det en aksept av praksis med barneutbæring når nyfødte ikke ble initiert inn i familie, slekt og forfedrerekke. Det er sammenheng mellom ikke-initierte barns mangel på sosial aksept og utbæring av barn til liminale steder som representerer sosiale og geografiske grenser i landskapet. I overgangstiden under religionsskiftet ble det utviklet en unntaksmentalitet for særlige tilfeller som kompromiss mellom før-kristen tradisjon og romerkirkens syn på barneutbæring som mord. Mejsholm betegner utviklingen som en psykologisk strategi fra kirkens side med sikte på å redde barnas sjel.

Ved nyfødtes initiasjonsritter er det påvist forskjeller mellom offisielle og uoffisielle riter og kontinuitet/brudd mellom før-kristne og kristne prinsipper og normer. Offisielle riter gjelder ri-

tuelle handlinger overfor fosterbarn som skulle stadfeste sosiale bånd og allianser i eller mellom familie og slekter og markere barnets vei fra et hushold til et annet. Riten bestod i å legge den nyfødte på gulvet, og å forsyne det med et drikkekar. Uoffisielle riter som markerte den nyfødtes inkludering og omsorg i familiehusholdet er mer dunkle. En av ritene gjelder barnets første måltid, og bestod i å legge den nyfødte til morens bryst. Mejsholm framfører her nytolkninger av kildene. Det første måltidet representerte en stadfesting av barnets arverett til eiendom. Romerkirken tok over prinsippet ved å utvide dåpshandlingen til å omfatte en stadfesting av barnets arverett. I følge Mejsholm er overtakelsen et strategisk skifte fra privat til offentlig sfære, fra før-kristen familiekult til middelalderkirkens kult. Skiftet utfordret den før-kristne autonome selvråderetten over slektens avkom og arverett. Til sist foretar Mejsholm en definering av gamle, syke og barns sosiale og økonomiske status og rolle i forhold til før-kristne helte- og helseidealer. Hun finner at nyfødte ble definert som en gruppe omgitt av særlige normer, og at de ikke ble inkludert i gruppen av avhengige og evnesvake individer i familien.

Mejsholms utgangspunkt for gravskikkanalysen er spørsmålet om hvorfor det er få spebarnsgraver i det arkeologiske materialet. I studien, som omfatter tre kapitler, er aldersvariasjon undersøkt på grunnlag av osteologisk bestemte skjellestrestreter av barn, spesielt spebarn, i svensk gravmateriale fra jernalder og middelalder. Undersøkelsen, som er komparativ, omfatter en kvantitativ og kvalitativ analyse av gravskikk i tre deler av til sammen 3779 graver. Grunnlagsmaterialet består av gravfunn fra 1) et større område utvalgt etter geografiske, kronologiske og biologiske kriterier, og 2) to skånske gravplasser. Mejsholms tolkning av representasjonen av spebarn i gravfunn fra et større område er at den står for to ulike holdninger til individet i graven, individet som gravobjekt eller gravsubjekt. Tilstedeværelse av spebarnsgraver skyldes kulturendringer i holdninger til hva graven representerer kollektivt og individuelt. Endringer i gravskikk fra yngre jernalder til middelalder kan ha årsak i en ny kristen overbevisning eller skyldes en synkretistisk tilpasning til eldre gravskikktradisjon.

For å teste resultatet foretar Mejsholm to såkalte »fallstudier« av aldersfordelingen i til sammen 446 graver fra Fjälkingegravfeltet (950–1000 e.Kr.) og Kattesundkirkegården i Lund (1050–1100 e.Kr.). Det før-kristne gravfeltet er analysert med sikte på belysning av enkeltelementer i forhold til psykologisk og sosial alder. Det er ikke påvist konflikter mellom før-kristne og kristne elementer, og Mejsholm tolker dette som uttrykk for en ny synkretistisk tradisjon i gravskikken. Den kristne kirkegården er analysert i forhold til gravenes romlige distribusjon og sosiale hierarki med hensyn til soneinndeling og forholdet mellom aldersgrupper, kirken og kirkegårdens yttergrense. Distribusjonsmønsteret viser en hierarkisk tendens i forhold til alder og helse og andre organisatoriske prinsipper. Mejsholms oppfatning er at spredningen av barnegraver i forhold til det generelle fordelingsmønsteret ikke er familiebestemt, men skyldes sosial og åndelig status hos den døde. Konklusjonen er at en del av den kristne gravleggingsstrategien overfor den førkristne tradisjonen bestod i ord og handling å endre grunnlaget for konstruksjonen av den tidligste sosiale barndommen.

Mejsholms analyser av den tidligste barndommen i en overgangstid bekrefter barns eksistens i de utvalgte skriftlige og arkeologiske kildene. Kristningstiden førte til sosiale endringer og ble uttrykt i vekslende former som var konservative, innovative og forsonende i teori og praksis. Dette er synlig i utviklingen av en tredje form for gravskikk. Gravskikken, som er synkretisk, er karakterisert av ambivalens overfor både førkristen tradisjon og kristen tro, og er uttrykk for samfunnets mentalitetstilpasning i en overgangstid. Økning av antall spebarnsgraver, og i spebarnsgravenes romlige organisering, markerer påvirkning av en kristen ideologi som omfattet nesten alle i samfunnet. Likevel var verken fostre og nyfødte eller de minste spebarna i familien inkludert blant særlige omsorgsgrupper som syke, gamle og eldre barn. Konstruksjonen av den sosiale barndommen handler om kontinuerlige forhandlinger og reforhandlinger der menneskelig eksistens og verdighet er gjennomgangstema. En sosial og mental forutsetning for barneutbæring må ha vært at et barn som ikke var initiert ikke heller ble sett på som et fullt levende men-

neske i samfunnet. Under kristningen skjedde det en mentalitetsendring i oppfatningen av spebarnet som akseptert aktør i familien. Sentralt i mentalitetsendringen var omtanken for barnets sjelsliv. Kirkens makt som overordnet samfunnsinstitusjon og dens maktfulle strategier gjennom misjonering, dåpskrav og kompromisser i forhold til barneutbæring og arverettigheter skapte både forsoning og konflikt i det tradisjonelle husholdet og familien som samfunnsenhet.

Grenselandets arkeologi er nådd fram til barna i Nordens fortid. Lotta Mejsholms mesterstykke er at hun trår innenfor og krysser flere grenser. Senere års fokus på aspekter som marginalitet, liminalitet og annerledeshet innenfor arkeologisk forskning angår både tematisk og tidsmessig studier av barn og barndom i fortiden. Emnet har vakt stadig større interesse nasjonalt og internasjonalt blant yngre arkeologer, og svensk arkeologi utmerker seg med forskningsarbeider på flere nivåer. Bokens aktualitet viser med all tydelighet at en grunnleggende forståelse av menneskesyn og samfunn i fortiden går gjennom studier av barn og barndom.

Grete Lillehammer

Arkeologisk museum i Stavanger

PO Box 478

NO-4002 Stavanger

Norge

grete.lillehammer@uis.no

Skuggor i ett landskap. Västra Östergötlands slättbygd under järnålder och medeltid. Resultat av ett tvärvetenskapligt projekt. Red. Anders Kaliff. Skrifter 75. Riksantikvarieämbetet UV. Stockholm 2009. 288 s. ISBN 978-91-7209-543-4.

Denna antologi är en frukt av ett uppdragsarkeologiskt linjeprosjekt för dubbelspår på järnvägen mellan Motala och Mjölby. Den innehåller sex »omlands- och bakgrundsstudier« av forskare från olika discipliner, och bygger alltså inte direkt på utgrävningarna. Dessa ägde rum 2003–05 i Motala och Skänninge samt på landsbygden på ömse sidor om Fågelsta samhälle. Det rör sig om en del av Götalands bästa odlingsmark.

Antologiredaktören Anders Kaliff inleder med